

1 משנה the זאגט:
 - ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח
 The following vegetables can be used for the מצוה of מרור on
 פסח:
 - חזרת, תמכא, חרחבינא, עולשין, מרור
 - ומצטרפין לכזית
 The different מינים can be combined with each other to make
 up a כזית of מרור.
 - ויוצאין בקלח שלהן
 We can use the stalks as well.

1

ואלו ירקות
 שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח

חזרת - תמכא - חרחבינא - עולשין - מרור

ויוצאין
 בקלח שלהן

ומצטרפין
 לכזית

2 After identifying each of these vegetables the גמרא quotes a series of ברייתות that add other vegetables.
 As a rule, ר' יהודה says;
 - כל שיש לו שרף
 Any vegetable that has sap can be used as מרור.
 ר' יוחנן בן ברוקה says;
 - כל שפניו מכסיפין
 Any vegetable that is pale green can be used as מרור.
 אחרים hold that it needs to have both qualities of sap and a pale green appearance.
 הלכה כאחרים רב הונא.

2

אחרים

BOTH

מרור

ר' יוחנן בן ברוקה

כל שפניו מכסיפין

מרור

ר' יהודה

כל שיש לו שרף

מרור

רב הונא

הלכה כאחרים

3 משנה the רב אחא בריה דרבא originally tried to use the vegetable the משנה calls מרור, but changed his mind once he heard that the משנה prefers חסה - lettuce as the ideal vegetable to use for מרור, since its name alludes to חס רחמנא עלן - Hashem has on רחמנות Hashem. It also has the character of being תחילתו רך וסופו קשה - Starts off soft and become increasingly harsher, just like the מצרים in עבדות.

3

רב אחא בריה דרבא

Originally tried to use the vegetable the משנה calls מרור
 But changed his mind

Once he heard that the משנה prefers **חסה**

חס רחמנא עלן

תחילתו רך וסופו קשה

4 אמר ליה רב רחומי לאביי ממאי דהאי מרור מין ירק הוא -
 The Gemara raises the question how we know that מרור in the תורה refers to a vegetable?
 The Gemara explains that we learn several things about מרור from the fact that the תורה links it to מצה in the פסוק:
 על מצות ומררים יאכלוהו
 First, that it must be something that grows from the ground and not a מרירתא דכופיא - the gall of a certain fish.
 Second, it cannot be something that grows from a tree like הירדוף.
 Third, it has to be something that can be bought with מעשר שני money, and not הרזיפו - a plant that is poisonous to animals, and may not be bought with מעשר שני money.

4

אמר ליה רב רחומי לאביי
 ממאי דהאי מרור מין ירק הוא

על מצות ומררים יאכלוהו

1 Grows from the ground and not a מרירתא דכופיא

2 Cannot be from a tree like הירדוף

3 Can be bought with מעשר שני and not הרזיפו money.

5 Finally, even though the word מרורים suggests two מינים, there must be several vegetables we can use for מרור, as there are several grains we can use for מצה.

5

Must be several vegetables we can use for מרור
 As there are several grains we can use for מצה

6 אמר רבה בר רב הונא אמור רב ירקות שאמרו חכמים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח כולן נזרעין בערוגה אחת -
 All the vegetables that can be used for מרור may be planted in a single area of a garden.
 - למימרא דלית בהו משום כלאים -
 Does Rav mean to say that the various species of מרור are not כלאים?
 The משנה of מרור seems to say that the different מינים would be כלאים with each other, and may not be planted together. The Gemara answers that when רב says they may be planted he must mean with the required spacing between them to avoid כלאים.
 Even though the משנה already teaches about planting different vegetables near each other by spacing them properly, the חידוש of רב is that even though lettuce hardens and would be thought to need more space, we can treat it like any other vegetable.

6

אמר רבה בר רב הונא אמור רב ירקות שאמרו חכמים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח כולן נזרעין בערוגה אחת

למימרא דלית בהו משום כלאים?

With the required spacing

Doesn't need more space...

7 The משנה said:
 - יוצאין בהן בין לחין בין יבשין
 The vegetables that we use for מרור can be moist or dry.
 רב חסדא clarifies that only the stalk can be dry, but the leaves must be moist.

The גמרא asks that in a ברייתא, R' Meir, who is the author of our משנה, says explicitly בין לחין בין יבשין - both the leaves and the stalks can be dry?

The גמרא answers;
 הלך תרגמא אקלה - when מאיר ר' said בין יבשין, he was referring to the stalk only.

7 רב חסדא

יוצאין בהן בין לחין בין יבשין

STALK	LEAVES
בין לחין בין יבשין	לחין
Can be dry	Must be moist

?

ר' מאיר

יוצאין בהן ובקלה שלהן
 בין לחין בין יבשין

תרגמא אקלה

referring to stalk only.

8 Our משנה says that מרור may not be
 כבושין - pickled,
 מבושלין - cooked normally, or
 שלוקין - cooked a lot - almost dissolved, but does not discuss

כמושין - whether they may be withered, which is actually a ברייתא מחלוקת תנאים
 תנו רבנן אין יוצאין בהן כמושין משום ר' אלעזר בר' צדוק אמרו יוצאין בהן כמושין

8 מרור

שלוקין cooked a lot	מבושלין cooked	כבושין pickled
-----------------------------------	------------------------------	------------------------------

?

כמושין
withered

מחלוקת תנאים:

תנו רבנן אין יוצאין בהן כמושין משום ר' אלעזר בר' צדוק אמרו יוצאין בהן כמושין

9 בעי רמי בר חמא מהו שיצא אדם ידי חובתו במרור של מעשר שני בירושלים -
 מעשר שני מרור of שיצא with מרור according to ירושלים of ר' יוסי הגלילי who does not allow מצה of מעשר שני

חייב במעשרות because it is מושבותיכם on a דאורייתא level. However, מרור can be used, because it is רק, which is only במעשרות מדרבנן, and is therefore considered on a דאורייתא level.

9 בעי רמי בר חמא

?

מהו שיצא אדם ידי חובתו במרור של מעשר שני בירושלים

מרור	מצה
✓	✗
חייב במעשרות	חייב במעשרות
Is considered נאכל בכל מושבותיכם on a דאורייתא level	May not be eaten בכל מושבותיכם on a דאורייתא level

- 10 OR, מרור cannot be used, because
 כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון -
 The רבנן made all their תקנות similar to דאיורייתא, and
 therefore, מרור would have the same דין as מצה?
 אמר רבא מסתברא מצה ומרור -
 Rava says that it is logical that מצה and מרור would have the
 same rules.

10

!
 מרור
 ✗
 כל דתקון רבנן
 כעין דאורייתא תקון
 אמר רבא
 מסתברא מצה ומרור

- 11 משנה the זאגט:
 אין שורין את המורסן לתרנגולים -
 We may not soak bran for chicken feed, because it will
 become חמץ.
 אבל חולטין -
 But we may drop it into boiling water, because it will cook
 quickly, and not become חמץ.
 So too, we may not soak bran to use as soap. But dry bran
 may be rubbed on one's skin.
 Similarly one may not chew grain to treat a wound,
 מפני שהן מחמיצות - because it will become חמץ.

11

אין שורין את המורסן לתרנגולים
 Because it will become חמץ
 אבל חולטין
 Because it will cook quickly
 and not become חמץ
 We may not soak bran
 to use as soap
 But dry bran may be
 rubbed on one's skin
 One may not chew grain
 to treat a wound
 מפני שהן מחמיצות

- 12 The ברייתא teaches that
 האפוי וחלוט שחלטו ברותחין -
 Grain that was baked or boiled cannot become חמץ.
 Also
 קמח שנפלו לתוכו דלף -
 A constant drip of water into flour will not allow it to become
 חמץ.
 Also, flour mixed with oil, instead of water, will not become
 חמץ.

12

האפוי וחלוט שחלטו ברותחין
 Cannot become חמץ
 קמח שנפלו לתוכו דלף
 Will not allow it to become חמץ
 Flour mixed with oil
 instead of water
 Will not become חמץ